

Otevřený dopis **ministryni práce a sociálních věcí Janě Maláčové**

Vážená paní ministryně,

otevřeně jste ve včerejším rozhovoru pro Právo vyzvala, »jestli má někdo lepší způsob (než Vy), jak zajistit, aby děti do školy chodily, tak sem s tím«. My jeden máme. **Zajistěte, aby školy dodržovaly platnou legislativu. To postačí, aby do škol žáci chodili ochotněji než dosud.**

1. **Školy od žáků nelegálně vyžadují doplňkové platby.** Prakticky cokoliv, co běžná škola činí mimo svoji budovu a mimo své třídy, požaduje doplatit od rodičů/žáků. **Vzdělávání** v našich školách **má být bezplatné, ale není. Žáci, kteří nezaplatí,** nemůžou jít do divadla, do kina, **nejedou na výlet,** na školu v přírodě, na lyžařský výcvik, **nedostanou pracovní sešity** (nanejvýš nekvalitní kopie vytvořené na hraně zákona pedagogem). **Některé školy vyžadují od rodičů i úhradu dopravy na povinné plavání.** Takoví žáci **jsou vyčleněni z kolektivu a stávají se snadnou obětí šikany ve třídách, leč svoji sociální situaci nemají jak ovlivnit.** Navíc se k šikanující straně nepřímo přidávají i učitelé, připomínající žákům platby během výuky. K tomuto černému financování školství se řadí i různé spolky typu SRPŠ.
2. **Školy nutí žáky plnit domácí úkoly.** Podmínky ke splnění domácího úkolu jsou přitom závislé na socioekonomické situaci rodiny. Vymáhání úkolů je **demotivací žáků z vyloučených lokalit,** zvláště pokud se úkoly dokonce známkují. Ačkoliv by se dalo tvrdit, že domácí úkoly jsou vhodné jako procvičení probrané látky, **v zájmu sociální spravedlnosti se jedná o zcela nežádoucí jev, který je nutné vymýtit.** Někomu totiž pomůžou rodiče sami, někomu zaplatí doučování a jiní mají prostě smůlu. Navíc čím více času dítě stráví domácími úkoly, tím méně může sociálně interagovat a dochází tak k dalšímu sociálnímu vyloučení.
3. **Školy ignorují doporučení PPP, neboť na jejich plnění nemají ani prostředky, ani lidské kapacity.** Školám se zoufale nedostává asistentů pedagogů, nejsou dostupné kompenzační pomůcky a učitelé s nimi neumí pracovat. Třídy jsou přeplněné jak počtem žáků na pedagoga, tak fyzicky omezeným prostorem. **Žáky se speciálními vzdělávacími potřebami pedagog v těchto podmínkách jen stěží zvládá.** Spolupráce mezi školami, PPP, rodiči a dětmi je navíc značně formální a zdoluhavá, což dále prohlubuje nepochopení, nechut chodit do školy a sociální propast mezi žáky, ať už kvůli nestřhání či naopak nadání.
4. **Není dostupná psychologická pomoc a právní osvěta pro učitele.** Není v pořádku, když učitel dítě ponižuje, není v pořádku do známky za znalosti plést chování žáka a není v pořádku ukládat tresty. Přesto k tomu v mnoha našich školách stále dochází. Pro řadu žáků tak vyvstává každodenní otázka, jestli jim vůbec stojí za to jít do školy, když se dočkají dehonestace a kázeňských opatření namísto jakékoli funkční podpory. Prevence syndromu vyhoření je pak u učitelů naprosto neznámým pojmem. **Učitelé tak leckdy každodenně drobně překračují zákon,** aniž by vůbec věděli, že to dělají, případně jej dokonce překračují vědomě **s tím, že to lépe neumí. Totéž platí pro různá ustanovení školního řádu.**

Zákonný požadavek na nediskriminaci je plošný. Stejně jako není v pořádku rozdělit žáky podle pohlaví a dívky učit vaření, zatímco chlapce práci v dílně, tak není podle zákona v pořádku rozdělit žáky podle majetku jejich rodičů, chudé nechat ve škole a bohaté poslat v rámci výuky na výlet. A už vůbec není v pořádku, když se učitelé chovají k žákům nevybíravě proto, že nepřinesli domácí úkoly, nemají peníze na výlet nebo chtějí umět vařit i stlouci poličku.

Děti, kterým chcete sebrat sociální dávky, jsou už teď snadným cílem šikany. Věříme, že tyto body projednáte s Vaším vládním kolegou Robertem Plagou a ministerstvem školství a zvládnete žáky motivovat pozitivně.

Celá věc má jediný, avšak velmi podstatný háček. Domníváme se, že **školský zákon nelze naplnit** tak, jak byl napsán. Školy nikdy nebudou schopné poskytovat individualizované vzdělávání pro všechny děti, jak prakticky ukládá § 2 (1) b) školského zákona, a dokonce ani nelze dokonale setříť socioekonomické rozdíly mezi žáky. Náš velký obdiv mají ty školy a především jejich ředitelé, kteří se i přes své omezené možnosti snaží zákon naplnit, jak jen to jde.

Zamyslete se tedy prosím nad následujícími úvahami z pohledu MPSV, a pokud chcete vážně řešit negramotnost žáků na konci povinné školní docházky, zkuste je prosím prvně pozitivně motivovat ke větší gramotnosti.

- A. Současný stav RVP zejména pro druhý stupeň stále vychází ze zastaralé a nikdy nefungující sovětské představy o jednotné škole, o které už současníci tvrdili, že žáky přetěžuje. Ideologický požadavek na hluboké teoretické a klasické vzdělání dělnictva naše školství dosud plně neopustil, a to ani v připravované strategii vzdělávací politiky ČR 2030+. Přitom jednotný obsah RVP do devátých tříd je v přímém rozporu se zohledňováním vzdělávacích potřeb jednotlivce. Doporučujeme tedy MŠMT ke zvážení následující opatření mířená především na běžné žáky:
- Zredukovat společný základ na přibližně 10 vyučovacích hodin týdně, ve kterém budou vyučovány základy všech dosud probíraných oborů povrchně a přehledově s důrazem na skutečnosti běžně využívané v denním životě. Školy by navíc měly mít možnost zvolit, kdy a jak často se bude toto učivo v rámci ZŠ probírat, díky čemuž budou moci lépe reagovat na nové poznatky pedagogické praxe a skutečné potřeby žáků.
 - Zbytek vyučovacích hodin (okolo 20, v závislosti na ročníku) využít na skupiny předmětů, které si žák vybral, což dá na důkladný výklad i procvičení nejen podstatně víc času, ale také nebude třeba řešit žáky, kteří dnes pro nezáměr o předmět vyrušují a stačí jim čtyřka pro nepropadnutí. Současně bude možné v těchto předmětech daleko více podporovat individuální potřeby žáků, čímž tato úprava přispívá k růstu nových elit české vzdělanosti.
 - Jako jednu z možných skupin předmětů k výběru zařadit činnosti k rozvoji fyzické zdatnosti a manuálních dovedností, jako jsou dílny, pozemky, ruční práce nebo rozšířená tělesná výchova. Tím může MŠMT zareagovat například na obvyklé stesky, kterak jsou učni v prvním ročníku nešikovní. Navíc se tak umožní žákům, kteří to potřebují, dostatek pohybu a fyzické činnosti, zatímco jiní žáci budou pilně studovat jazyky nebo fyziku.
 - V souvislosti s těmito opatřeními je třeba v následujících letech učinit navazující kroky, zejména pak úpravy vzdělávacích plánů středních škol a přehodnocení významu a struktury maturitní zkoušky. Vyzkoušenou cestou jsou například britské GCSE a GCE Advanced Levels, které jsou tímto způsobem rozděleny po oborech a dokonce je možné je složit postupně.
- B. I přes podstatnou individualizaci navrhovanou v bodu A budou stále existovat žáci, pro které bude takovéto vyprofilování od šesté třídy zoufale málo. Může se jednat o žáky velmi nadané, nebo naopak nestíhající, jimž nebude vyhovovat tempo ve třídě. Někteří žáci potřebují úplně individuální přístup z mnoha dalších důvodů, včetně případné kompenzace socioekonomického postavení rodiny. Považujeme tedy za důležité:
- Vzhledem k navrhovanému vyprofilování žáků upustit od snahy »vyrobit« na konci deváté třídy unifikovaného absolventa základní školy a více se zaměřit na hledání silných stránek žáků. I dnes stále řada škol vnímá kompenzační opatření více jako úlevy na obtížnosti a tzv. »legální podvádění«, ačkoliv cílem školství má být především vzdělávání a ne hodnocení výsledků.
 - Dát rodinám na výběr různé typy škol a různé způsoby výuky takovým způsobem, aby i děti ve vyloučené lokalitě měly přístup ke vzdělání takovými metodami, které pro ně jsou vhodné. K tomu je třeba, aby MŠMT umožnilo vznik nových škol, i když kapacita dostačuje, aby ten výběr byl skutečný.
 - Umožnit individuální vzdělávání na pouhé oznámení. Tak jako tak dochází k přezkoušení každý půlrok, což případné záškoláky brzy odhalí. Především ale dojde k odlivu žáků těch rodičů, kteří mají velmi specifické nároky na školu, a bude tak možné více se věnovat těm, kteří mají reálný zájem o skupinovou výuku.

- d. Individualizací navrženou v bodech A a B se do značné míry řeší problém domácích úkolů (bod 2), neboť na procvičení probraného učiva bude ve školách podstatně víc času i díky daleko menšímu rozptylu tempa jednotlivých žáků, takže nebude třeba ukládat jim ještě práci na doma. Totéž platí pro bod 3, neboť žák se speciálními potřebami bude mít možnost vybrat si takový obor, který mu je blízký a na který potřebuje nejméně kompenzací. Není to samozřejmě samospásné opatření; jeho cílem je učitelům odlehčit a snížit zátěž, kterou na ně školství klade. (Tím se zmírňují i problémy s vyhořením pedagogického sboru uvedené v bodě 4.)
- C. Ministerstvo školství by mělo reagovat na neutěšenou finanční situaci škol, kterou školy nezákonně záplatují platbami od rodičů. Současné náklady na vzdělávání totiž kryjí nejen přímé platby od MŠMT, ale také neinvestiční příspěvky zřizovatele, stavebně-investiční výdaje zřizovatele, které vůbec neprojdou rozpočtem škol a konečně výše zmíněné černé fondy. Je tedy třeba:
- a. Tvrdě potírat černé fondy a vyžadovat, aby v účetnictví škol byly řádně zaúčtované všechny náklady na vzdělávání včetně pracovních sešitů, školních výletů a kulturních akcí.
 - b. Pro přehlednost i účetní zjednodušení sloučit do přímých plateb od MŠMT všechny zdroje, které dosud do školství tečou, neboť všechny mají svůj původ ve státním rozpočtu, jen některé mezitím prošly rozpočtovým určením daní. Tyto transfery je navíc třeba navýšit o náklady, které v současnosti doplácí rodiče, aby školy nebyly nadále nuceny vytvářet černé fondy. Tím se v plném důsledku řeší problém doplňkových plateb (bod 1) a částečně i domácích úkolů (bod 2), pokud jde například o donesení materiálu na výtvarnou výchovu.
- D. Nakonec by se mělo ministerstvo školství konečně postavit za učitele a podstatně vylepšit jejich pracovní podmínky, čímž řešíme především body 3 a 4:
- a. Jako součást náplně práce umožnit učitelům intervizi, supervizi a další metody psychologické podpory a prevence vyhoření.
 - b. Poskytovat učitelům i ředitelům pravidelné konzultace s odborníky v oblasti práva i mediace, zvláště pak v kontextu vztahů mezi učiteli a žáky, mezi učiteli a rodiči a také v kontextu vztahů mezi žáky navzájem, což je nutnou podmínkou pro účinné řešení konfliktů a šikany.
 - c. Důsledně dohlížet na dodržování zákoníku práce ve školách, především pak ohledně pracovních podmínek a dodržování pracovní doby. Je sice legální, když učitelé opravují písemné práce po večerech doma, ale stále je třeba trvat na tom, aby byla pracovní doba dodržena. Čas a materiál, který učitel spotřebuje k vytváření učebních pomůcek nebo příprav na vyučování, je regulérní práce.

Věříme, že existuje cesta, jak české školství zlepšit tak, aby tam i současní záškoláci skutečně chodit chtěli. Tuto cestu Vám zde nabízíme ke zvážení.

S pozdravem

Jan Matějka

Markéta Čermáková

Ing. Vladimír Kutálek, Ph.D.

Mgr. Jana Nepimachová

Martin Žantovský